

ლაშა დოხნაძე

საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია
პირველწოდებულის სახელობის ქართული
უნივერსიტეტი,
საქართველო
lashadokhnadze@gmail.com

ნებაყოფლობითი მსხვერპლის კონცეპტის ეთიკური გაგება ძველ საქართველოში

ნებაყოფლობითი მსხვერპლის პრაქტიკა ძველ ქართულ მსხვერპლშენიშვნით სისტემაში მნიშვნელოვან და განმსაზღვრელ როლს თამაშობდა, რაზეც პირდაპირ მიანიშნებს ჩვენამდე მოღწეული მრავალი რიტუალის აღწერილობა. უნდა ითქვას, რომ, ზოგადად, ნებაყოფლობითი და ჩამნაცვლებელი მსხვერპლის კონცეპტის გაჩენა, სააზროვნო პარადიგმების ერთგვარ ცვლილებაზე და აშკარა სამსხვერპლო კრიზისზე მიუთითებს. ის ლოგიკურ შედეგს წარმოადგენს იმ მორალური ხასიათის კრიზისის, რომელიც გამოიხატებოდა ინდივიდის როლის გამოკვეთასა და მისი უფლებების გაზრდის პარალელურად თემთან ეთიკურ-აქსიოლოგიურ დაპირისპირებაში.

როდესაც ვსაუბრობთ ნებაყოფლობით მსხვერპლზე, ეს უკანასკნელი ტერმინი შეგვიძლია ერთგვარად ბრჭყალებში ჩავსვათ, თუმცა არა - ყოველთვის. ძნელია წარმოიდგინო ადამიანი, რომელიც რიტუალური მექანიზმის ჰიპოთეტური პოზიტიური რეზულტატის გამო თავს სწირავდეს საკუთარი ნებით, თუმცა ამ ტიპის ადამიანების არსებობის გამორიცხვაც არ შეიძლება ძველ საქართველოში, რადგან მსგავს ფაქტებს ხშირად ვხვდებით წერილობითი კულტურის სხვა ანტიკურ საზოგადოებებში. შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ასეთი ენთუზიასტები ჩვენთანაც იქნებოდნენ, რომლებიც საკუთარი ნებით ჩამნაცვლებელ მსხვერპლად იქცეოდნენ ხოლმე, რითაც უდიდეს როლს თამაშობდნენ პაროქსიზმის, ღრმა საზოგადოებრივი კრიზისების დროს. თუ კარგად დავაკვირდებით სტრაბონის მიერ I საუკუნეში კახეთთან ახლოს ისტორიულ ალბანეთში აღწერილ რიტუალს, ვნახავთ, რომ აქ სავარაუდოდ სახეზე გვაქვს ენთუზიასტი მსხვერპლების კატეგორია, ანუ იმ ადამიანების ჯგუფი, რომლებიც საკუთარ თავს სთავაზობდნენ თემს მსხვერპლშენიშვნისთვის. ამის თქმის საფუძველს გვაძლევს ცნობა, რომ ამ მონათაგან რომელიც „უფრო მეტად იქნება შთაგონებული და მართო დაეხეტება ტყეებში,

დაიჭერს ქურუმი, შეკრავს წმინდა ჯაჭვით“ და „სამსხვერპლო ცხოველებთან ერთად მსხვერპლად შესწირავენ“ (სტრაბონი 1957, 134-135). ცხადია, ამ შთაგონებულ ადამიანებს ეცოდინებოდათ, რომ ალბანური სამსხვერპლო პრაქტიკის მიხედვით, ვინც ყველაზე მეტად გამოიჩინდა თავს, ანუ ვინც იქნებოდა **„ყველაზე მეტად შთაგონებული“**, ის იწირებოდა მსხვერპლად, თუმცა, მიუხედავად ამისა, მათ შორის მაინც არიან ისეთი ენთუზიასტები, რომლებიც თავისი აქტიურობით ხდებიან სამსხვერპლო კატეგორიის ადამიანები.

მირჩა ელიადემ ყურადღება მიაქცია ინდოეთში კხონდებში არსებულ meriah-ის ინსტიტუტს. Meriah-ი თემისგან ნაყიდი ნებითი მსხვერპლია, რომელსაც წლების განმავლობაში ამზადებდნენ შესანიშნავად. უშუალოდ შეწირვის წინ ცეკვავდნენ მის გარშემო, ეთაყვანებოდნენ, აიგივებდნენ იმ ღვთაებასთან, ვისთვისაც უნდა შეენიშნათ, ხოლო შეწირვის მომენტში ამბობდნენ ამგვარ ტექსტს: „ჩვენ გიყიდეთ შენ და არ დაგეუფლეთ ძალით: ან მიგვაქვს შენი თავი მსხვერპლად და არც გვანებს არანაირი ცოდვა“ ორგის შემდეგ meriah-ს ათრობდნენ ოპიუმით, დაახრჩობდნენ და ანაწევრებდნენ (ელიადე 1996, 219). ერთ-ერთი ფართოდ გავრცელებული ბაბილონური ტექსტი ხარის მსხვერპლშეწირვის შესახებ გვამცნობს ქურუმის მრავლისმეტყველ სიტყვებს: „ეს საქმე **აღასრულეს ღმერთებმა**, მე ეს **არ აღმისრულებია**“ (ბურკერტი 2000, 410).

მოტანილი ამონარიდები ტექსტებიდან უკვე თავისთავად მიუთითებენ ღრმა ეთიკურ კრიზისზე, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანური მსხვერპლშეწირვის მორალურ დილემასთან. ამ კრიზისიდან გამოსავლის ძიებამ მთელი სიმძიმის ცენტრი ცხოველებზე გადაიტანა, ოღონდ არა ყველა სახეობის, არამედ იმ კატეგორიის ცხოველებზე, რომელთა ქცევებშიც თითქოსდა „თავისუფალი ნების“ გამოხატულების დანახვა შეიძლებოდა. ამ მომენტს ჯერ კიდევ განმანათლებლობის ეპოქაში მიაქცია ყურადღება ფრანგმა მოაზროვნემ ჟოზეფ დე მესტრმა. ის წერს: „ცხოველებიდან ყოველთვის ირჩევდნენ ყველაზე ღირებულ და სასარგებლო, ყველაზე მშვიდობიან, ყველაზე უდანაშაულო, თავისი ინსტინქტებით და ჩვევებით ყველაზე მსგავსს ადამიანთან... ცხოველებს შორის ირჩევდნენ, „ასე ვთქვათ ყველაზე ადამიანურ ცხოველს“ (მესტრი 1998, 310).

ადამიანურ ბუნებასთან სიახლოვე თუ არა, ცხოველებიდან ყველაზე მეტად მორჩილება და ურისხველობა ახასიათებს ცხვარს, ამიტომ ნებითი მსხვერპლის კატეგორიაში ყველაზე მეტად ის ჯდება და, შესაბამისად, ხშირად ვხვდებით ამ მიზნით ცხვრის გამოყენების ფაქტებს. „ცხვარი ღმერთს ჩამოუშვია ციდან და ხალხისთვის უსწავლებია, რომ ეს ჩემი სამსახურისთვის გამოიყენეთ“ - ამბობს

ქართული თქმულება (კიკნაძე 2017).

მსხვერპლის ძალა მის ნებაყოფლობითობაშია. ურჩი მსხვერპლი აუქმებს ამ აქტის საზრისსა და მიზანს. სამსხვერპლო პირუტყვი ემსახურება ადამიანს და ასეც ეწოდება საკულტო საკლავს აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში - სამსახური (კიკნაძე; იქვე). როგორც შესანიშნავი მკვლევარი ირ. სურგულაძე აღნიშნავს, სწორედ ცხვრის „უდრტვინველობა“, ალბათ ერთ-ერთი მთავარი მიზეზია, რამაც განაპირობა ამ ცხოველის განსაკუთრებული ადგილი სამსხვერპლო ცხოველთა რიგში (სურგულაძე 2003, 158).

კიდევ მეტად რომ გამართლდეს მსხვერპლშენირვის საზრისი, არა მხოლოდ მორჩილი შინაური ცხოველი უნდა დაიკლას, არამედ თავისი ნებით უნდა მოვიდეს მსხვერპლი შესანიშნავად. ქართულ ფოლკლორში გვაქვს ნებაყოფლობით მოსული სამსხვერპლო ცხოველის შესახებ უამრავი ცნობა, რომლის არეალი საქართველოს სხვადასხვა კუთხეს მოიცავს. ფოლკლორული გადმოცემები მიუთითებენ ოქუმში (სამურზაყანო), წაჩხურის მთავარანგელოზის ტაძარში (სამეგრელო), უდეში (მესხეთი), ხანში (იმერეთი), ფხოტრერში (სვანეთი) დღესასწაულებზე სამსხვერპლო ცხოველების თავისი ნებით მისვლის შესახებ. მსგავსი ცნობები მთელს კავკასიაშია დამოწმებული (სურგულაძე 2003, 156-158).

ამ ტიპის ყველა გადმოცემაში ცხოველი მოჰყავს ან სალოცავს, ან ხატს, ან წმინდანს, უფრო სწორად, კი არ მოჰყავს, არამედ „წმ. გიორგის „მიუდის“ როგორც ნადირი, ასევე მლოცველიც“ (იქვე, 156). ქართლში ჩაწერილი ერთ-ერთი ლექსი გვიყვება:

„ეს ჩვენი წმინდა გიორგი,
მალლა გორაზე სვენია,
ნადირი ბევრი **მიუდის**,
არჩვი, ირემი, შველია,
დათვს რაღა მოარბენინებს,
ვაი, **შიში** რა ძნელია (იქვე, 156).

წმინდანის ნებით მისვლა მსხვერპლს ანიჭებს მეტაფიზიკურ საზრისს და შემწირველს სრულად ათავისუფლებს მორალურ პასუხისმგებლობისგან. ამგვარი „ნებით“ მოსული ცხოველის სამსხვერპლო პრაქტიკიდან ჩანს, რომ მას ისე ექცევიან, არ უნდა იგრძნოს შიში დაკვლისას. ზრუნავენ, ეთაყვანებიან, ასრულებენ საგალობლებს, უშუალოდ დაკვლის წინ მალავენ დანას... სამსხვერპლო ცხოველს შეიძლება ჰქონდეს მხოლოდ ღვთაების, წმინდანის შიში და არავითარ შემთხვევაში ადამიანების, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში, არ აღსრულდება მსხვერპლშენირვა, როგორც ნებაყოფლობითი აქტი.

საინტერესოა, უშუალოდ შეწირვის პრაქტიკა, რაც მთლიანად ასაჩინოებს პროცესის მორალურ-ეთიკურ მხარეს. არქაულ

საზოგადოებებში მსხვერპლშენიშვნის სისტემების უდიდეს მკვლევარს, ვალტერ ბურკერტს თავის ეპოქალურ გამოკვლევაში “Homo necans” მოჰყავს მაგალითები ძველ ახლოაღმოსავლურ და ბერძნულ-რომაულ სამსხვერპლო პრაქტიკიდან, რაც ძალიან ახლო დგას საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მომხდარ სამსხვერპლო მექანიზმებთან. პროცესიის დანყების წინ ხდებოდა ცხოველების მოკაზმვა, რიტუალური ლენტების გადაკვრა, რქების მოოქროება. ამის შემდეგ მას ორივე ყურში ჩასჩურჩულებდნენ ლოცვა-ვედრებას... ჩვეულებრივ იმედოვნებდნენ, რომ ცხოველები მონაწილეობას მიიღებდნენ პროცესიაში მშვიდად ან საკუთარი ნებითაც კი. ლეგენდები დაჟინებით გვაუწყებენ ცხოველებზე, რომლებიც თავად სთავაზობდნენ საკუთარ თავს მსხვერპლის რანგში და ეს ემსახურებოდა უეჭველ მტკიცებულებას ზეციური ნების ჩარევის (ბურკერტი 2000, 409-410).

მოგვყავს ერთ-ერთი ამ ტიპის რიტუალის აღწერა ვ. ბურკერტის ხსენებული შრომიდან: „პროცესიას მოუძლოდა ქალწული კალათით, უმანკო გოგონა... დანიშნულ ადგილას მისვლისას მონაწილეები პირველ რიგში მოხაზავენ წრეს, გამოყოფენ რა ამ სახით წმიდას საეროსგან. პირველი კოლექტიური ქმედება - ხელების დაბანა, როგორც „დასაწყისი“ იმისა, რაც უნდა მოჰყვეს ამ ყველაფერს (იქვე, 407). „-შეანჭლიეთ“, - ამბობს ტრიგაიოსი არისტოფანესთან, რადგან ცხოველის მოძრაობა გაიგება, როგორც თანხმობის ნიშნად თავის დაქნევა, ისევე როგორც სამსხვერპლო აქტის შესასრულებლად ნათქვამი პასუხი „დაახ“. ამ მიზნით ხარს დაასხამენ ასევე წყალს... მარცვლეულით დაფარულ კალათის ფსკერზე დამალულია დანა. მოქმედი პირი იღებს მას და მიემართება მსხვერპლისაკენ ისე, რომ მან არ დაინახოს დანა. ელვისებური მოქნევით შუბლიდან ჭრის ბალანს და აგდება ცეცხლში... ჯერ კიდევ არ დაღვრილა სისხლი, არ მიყენებულა უმცირესი ტკივილიც, ამიტომ ნებისმიერი მიკარება წმიდა ცხოველისადმი აღმოჩნდება გამოუსწორებელი დარღვევა (იქვე, 407-408).

როდესაც ხდება სასიკვდილო დარტყმის მიყენება, ქალები იწყებენ კივილს, შიშისაგან ან აღგზნებისაგან, ან ერთ და მეორისგან ერთად. „ბერძნული ჩვეულება სამსხვერპლო ყვირილის“ იუნყება მოვლენის ემოციური პიკის შესახებ, რომელიც ახშობს ცხოველის წინასასიკვდილო ბლავილს“ (იქვე, 408).

საუკეთესო ვარიანტი იქნება, თუ ცხოველი მაქსიმალურად უდრტვიწველად შეიწირება. შესაწირი საქონლის გაჭიურებას და, მით უმეტეს, გაქცევას უდიდეს უბედურებად თვლიდნენ. ქართულ ეთნოგრაფიულ ცნობებში დაფიქსირებულია ტერმინები: „**მადლიანად შეიწირა**“, „თავისი ნებით დაწვა“ და ა.შ. (სურგულაძე 2003, 158). ხშირი პრაქტიკა იყო ცხოველის ნებაყოფლობითი ქცევის გათამაშებისა. ა. დავითიანის ცნობით, სვანები შესაწირ

ხარს არყით ათრობდნენ, რათა წინააღმდეგობა არ გაეწია და დამყოლი ყოფილიყო (იქვე, 158). ძველ რომში ცხოველი დაუჭიმავი, მოდუნებული თოკით მიჰყავდათ, რათა მისი ქცევისგან ნებაყოფლობითი „თანხმობა“ გამოხატულიყო. მისი ბლავილის გადასაფარად მუსიკოსები ინსტრუმენტებს ახმაურებდნენ, ხოლო კაცები ყვიროდნენ (იქვე, 163). როგორც ბურკერტის აღწერილობიდან დავინახეთ, მსგავსი რამ ხდებოდა ახლო აღმოსავლეთსა და ანტიკურ საბერძნეთშიც.

შემწირველი მორალური პასუხისმგებლობისგან ორ შემთხვევაში თავისუფლდებოდა: I. თუ მსხვერპლი თავისი ნებით შეინირა; II. თუ შემწირველი შეასრულებს განწმენდის რიტუალს (ცანავა 2005, 181). ცხადია, საუკეთესო ვარიანტი იყო მსხვერპლის „ნებით“ შეწირვა, თუმცა, თუ ეს ამგვარად არ გამოვიდოდა, არქაულ საზოგადოებებში არსებობდა რიტუალიდან გამოსვლის და განწმენდის მთელი პრაქტიკები. რომში ბუფონიის დღესასწაულის დროს მსხვერპლშეწირვის აღმსრულებელი გარბოდა, ხოლო მის ნაცვლად რიტუალის მონაწილეები „სჯიდნენ“ დაკვლის იარაღს - დანას. რაკი „მკვლელი დაისაჯა“ შეწირულის სული აღარ უნდა განრისხებულიყო და არავისთვის მოეტანა ვნება (ჟირარი 2010, 155). ეს პრაქტიკა აშკარად მორალური პასუხისმგებლობიდან თავის არიდების მცდელობას წარმოადგენს და, როგორც აღვნიშნეთ, ერთგვარი სამსხვერპლო კრიზისის მიმანიშნებელია.

ქართულ სინამდვილეში, ფოლკლორული გადმოცემების გარდა, უძვირფასესი ცნობები გვაქვს არქანჯელო ლამბერტისა და ვახუშტი ბატონიშვილის მიერ აღწერილობების სახით ილორის წმ. გიორგის ეკლესიაში ყოველწლიურად ნებით მოსული ხარის შესახებ. ლამბერტი წერს, რომ სამეგრელოს მოსახლეობას ეჭვიმუტანლად სჯერა, რომ ხარი წმ. გიორგის თავისი ხელით მოჰყავს, არა მხოლოდ პირდაპირი გზით, არამედ წმინდანმა „სამჯერ მიიყვანა ეს ხარი ზღვიდან მთამდით და სამჯერ - მთიდან ზღვამდე და ამ გზით ნაკურთხ ხარს ეკლესიის გაღვანში დასტოვებდნენ ხალხის სასარგებლოდ“ (ლამბერტი 2011, 160). ეს პრაქტიკული თვალსაზრისით არასაჭირო გზის გავლა თან სამჯერ, ზღვიდან მთამდე და პირუკუ, ალბათ შემთხვევითობის მინიმუმამდე დაყვანის და მსხვერპლის მეტი მეტაფიზიკური შინაარსის მინიჭების და, შესაბამისად, ლეგიტიმიზაციისთვის არის საჭირო.

ლამბერტი ხაზს უსვამს ერთ ისეთ გარემოებას, რაც ჩვენი საკვლევი თემისთვის არის მნიშვნელოვანი. ის წერს:

„...ამ სახით (გულისხმობს წმინდანის მიერ ხარის მოყვანა/ „მოპარვის“ ამბავს - ლ. დ.) წმ. გიორგის აკუთვნებენ ქურდის სახელს, რადგან ამტკიცებენ, თვით წმინდანი იპარავს ხარს და მოჰყავს ეკლესიაში. აქედან მოუცილებელ საჭიროებად ხდება, რომ ყველა ამ ღამეს მეტად ფრთხილად იყოს და კარგად უდარაჯოს თავის

სახლს და ქონებას, რათა არაფერი მოიპარონ, წმ. გიორგიმ თუ არა, თვით იქაურმა მცხოვრებლებმა, რადგან **ესენი დარწმუნებულები არიან, რომ ამ ღამეს თვითეულს ნება აქვს მიბაძოს წმ. გიორგის და მოიპაროს რამე.** თუ წმინდანი **იპარავსო**, ამბობენ მეგრელები, **მისი მიბაძვა ვალად გვადევს** და ჩვენც უნდა **მოვიპაროთ.** ეს რომ მართალია, ამის მოწმე მე თვითონ ვარ, რადგან სწორედ იმ ღამეს, ჩემი გაუფრთხილებლობის გამო, მომპარეს ორი ცხენი, სულ, რასაკვირველია, წმ. გიორგის მიბაძვით“ (ლამბერტი 2011, 162-163).

ჩვენ არ ვიცით, გასაგები მიზეზების გამო, აჭარბებს თუ არა ავტორი, განსაკუთრებით მისი ორი ცხენის მოპარვის ამბავს, შესაძლოა არც მომხდარიყო ამგვარი ამბავი, თუმცა შეუძლებელიც აქ არაფერია. ერთი რამ ცხადია, რომ ავტორის მსჯელობა, როგორც გარედან დამკვირვებლის, არსობრივად სწორია. თუ ჩვენ შინაური ცხოველების მოპარვის და, ასევე ცხოველების მსხვერპლად შეწირვის პრობლემას ერთმანეთის მსგავს ზნეობრივ კატეგორიებად მივიჩნევთ, მაშინ ყველაფერი ნათელი ხდება. ადამიანი ყოველთვის გრძნობს, რომ დაკვლა-სისხლი, თუ მოპარვა, მორალური, ზოგჯერ კი იურიდიული ხასიათის დარღვევაა, რასაც სჭირდება მეტაფიზიკური გამართლება. ილორის მაგალითზე ჩვენ ვხვდებით არქაული აზროვნების საკმაოდ ადრეული ფორმის გადმონაშთს. ის ფაქტი, რომ წმ. გიორგი ხარს „იპარავს“, საშუალებას აძლევს ადგილობრივს, რომ დღესასწაულის დღეს არათუ დასაშვებად თუ სასურველად, არამედ სავალდებულოდაც კი ჩათვალოს შინაური ცხოველების მოპარვა. მსგავს ეთიკურ დილემას ვხვდებით მსხვერპლშეწირვასთან დაკავშირებით, რამაც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, უამრავი სარიტუალო პრაქტიკის შექმნა განაპირობა მსხვერპლის ნებელობითი თანხმობის „მისაღწევად“.

ზოგადად, მსგავსი „მეტაფიზიკური დაშვების“ მოპარვებიც მსხვერპლშეწირვის ერთ-ერთ სახედ შეგვიძლია მივიჩნიოთ. ვისაც კპარავენ, პასუხს ვერავის მოსთხოვს, რადგან რეალურად დამნაშავე „არარსებობს“, იმიტომ რომ ეს ღვთაების ნებითარის სანქცირებული, შესაბამისად, საქონელი იქნება თუ ნივთი, მსხვერპლად არის მიტანილი. მსხვერპლად შეწირულია ის კატეგორია, რომელზეც პასუხი არ მოითხოვება, რადგან ის უანგარობის ველშია.

უდიდესი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ როგორ იქცევა თავად ნებითი მსხვერპლი და როგორ ექცევიან მას შემწირველები. ლამბერტი წერს:

„ხალხში დიდ ლაპარაკს გამოიწვევს ეს ხარი იმისდა მიხედვით, თუ რა სახით ნახავენ მას. თუ დაჭერის დროს ხარი არ დანებდება და წიხლებს ისვრის, ან რქებით ირჩოლებს, იტყვიან, რომ წელს უსათუოდ ომი იქნებაო. თუ ხარი ზურგზე წამოწოლილი და მტვერში ამოსვრილი იპოვებს, იტყვიან, რომ კარგი მოსავალი იქნება ღომისა, ბოსტნეულისა და პურისაო. თუ ხარი ცვარით დანამული იქნა, კარგი

მოსავალი იქნება ღვინისაო. თუ ფერით ქერაა, ადამიანთა და პირუტყვთა ხშირი სიკვდილი იქნებაო, და თუ თეთრი ან ჭრელია, ფრიად კარგი ნიშანიო“ (ლამბერტი 1011, 163).

როგორც ვხედავთ, ხალხის წარმოდგენით, ხარის ურჩობის, შესაბამისად, „მაღლიანად“ არ შეწირვის შემთხვევაში რეზულტატი არის ომი, როგორც ადამიანების აგრესიის გამოხატვის ყველაზე ღია, ბრუტალური ფორმა. ნებელობითი მსხვერპლის ფუნქცია ძალიან ახლოს დგას „განტევეების ვაცის“ მსხვერპლის მთავარ დანიშნულებასთან - ჩააცხროს ადამიანებს შორის დაბუდებული აგრესია, დაამყაროს თანხმობა და მშვიდობა მათ შორის. ამ შემთხვევაში კი სახეზე გვაქვს ბინარული ოპოზიცია - ნებითობა/მორჩილება/სიმშვიდე - თვითნებობა/ურჩობა/აგრესია. ილორის მრევლის წარმოდგენით, როდესაც მეტაფიზიკური მსხვერპლი არ ავლენს პირველს, მივიღებს მეორეს...

როგორც აღვნიშნეთ, მსხვერპლის მოქცევასთან ერთად, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება იმ ფაქტორს, თუ როგორ ექცევიან მას. ამ საკითხთან დაკავშირებით ძალიან საინტერესო გადმოცემა აქვს ჩანერილი გამოჩენილ ქართველ ეთნოლოგს ჯულიეტა რუხაძეს იმერეთის სოფელ ხანში. აღდგომიდან ორმოცდამეათე დღეს, სულთმოფენობას, ადგილობრივების ენაზე „ველაობის“ დღესასწაულზე ყოველწლიურად მოდიოდა წმ. გიორგის მიერ გამოგზავნილი ირემი. ის ჯერ დაისვენებდა, მერე „დაინაცოხრებდა“, წმ. გიორგისვე შერჩეულ ადგილას - ტყელაზე აგებულ ტაძარს სამჯერ შემოუვლიდა და ამის შემდეგ მას მსხვერპლად სწირავდნენ. ერთხელაც „ველაობის“ დღეს საშინელი ავდარი ყოფილა, ამიტომ ირემს დაუგვიანია. მოშიებული ხალხი დიდხანს იცდიდა და, როცა თითქოს იმედიც უნდა გადაწურულიყო, ირემი გამოჩენილა. ტაბეშაძეების გვარის წარმომადგენელმა, რომელსაც რიტუალის აღსრულება ჰქონდა მინდობილი, ამ დაგვიანების გამო არ დააცადა ირემს დასვენება და დანაცოხრება და გაბრაზებულმა ფეხის კვრით გამოსჭრა მას ყელი. ამ ყველაფერს მოჰყვა ტაბეშაძეების გვარის საშინელი დასჯა და ირმის სამუდამო გაუჩინარება (რუხაძე 1989, 92-94).

მსგავსი თქმულება ჩაინერა 1948 წ. დიდმა ქართველმა ეთნოლოგმა გ. ჩიტაიამ არალში (მესხეთში). მოგვყავს მისი აღწერილობიდან ფრაგმენტი:

„...აღდგომა დღესამ ეკლესიაში დილით, ადრიან, სანამ წირვა დასრულდებოდა, მოვიდოდა თავისი ფეხით ირემი. დაკლავდნენ და დაურიგებდნენ ხალხს პირის გასახნილებლად. ერთხელ დაგვიანებია. ირემი დაღალული მოსულა, დაუკლამთ მაშინ. იმ დაკვლაზე ირემს წამოუყვირია - დაღალული რატომ დამკალითო. ამ ეკლესიას პირი აღმა, პირი დაღმა (უქნია) და დანგრეულა“ (კიკნაძე 2016, 212. დამონებულია: ჩიტაია 2001, 201).

ხანში მოსული ირმის ეპიზოდის საინტერესო ანლიზი აქვს გამოჩენილ მკვლევარს ზ. კიკნაძეს. მან განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია სამსხვერპლო ირმის აუცილებელ ქმედებას - დანაცობრებას. ის წერს: „ცხოველი, რომელსაც ცოხნა არ დაუსრულებია, არ არის მზად მსხვერპლშენირვისთვის და, ამდენად, ამ ბუნებრივი ციკლის შუა გზაზე მყოფი ცხოველის დაკვლა არალეგიტიმურია და მისი ღირსების ხელყოფადაა შერაცხილი... ამ უკანასკნელ ჟამს, მსხვერპლშენირვის მოლოდინში ირემი უკანასკნელად გაიაზრებს განვლილს. ეს ჟამი მისია, მისი განუყოფელი, ხელშეუხებელი საკუთრებაა... და ტაბეშაძე თავისი პრაგმატული მიზნით უხეშად ართმევს ირემს ამ ჟამს. „დანაცობრება“ ერთხელ აღთქმულის გადამუშავების მეტაფორაა, როგორც გვარწმუნებს ცოხნის აღმნიშვნელი ლათინური სიტყვა *ruminatio*, რომელიც მეტაფორულად სააზროვნო საგანში ჩაღრმავებას ნიშნავს. ეს მეორე მნიშვნელობა ამ სიტყვამ შეინარჩუნა რომანულ ენებში გადასვლისას: ფრანგულ-ინგლისური *ruminatio* (=ღრმა ფიქრი, კონტემპლაცია და სხვ.)“ (კიკნაძე 2016, 223-224). ეს „დანაცობრება“ ანუ მეტაფორულად ჩაღრმავება-ანალიზი აუცილებელი ატრიბუტია ნებიითი მსხვერპლის, რადგან სხვა შემთხვევაში, მისი ნებიოთობა, მისი *ultima voluntas* ეჭვქვეშ დადგება და, შესაბამისად, ნებიითი მსხვერპლშენირვის საზრისიც. მართალია, ირემი მოვიდა ხანში, ტყელას სალოცავზე, მაგრამ მართო მოსვლა ნებელობას სრულად არ განსაზღვრავს, მას სჭირდება *ultimaratio*, ანუ საბოლოო გადააზრება, საბოლოო დასკვნა, რათა ნებიითი მსხვერპლის საზრისი სრულყოფილი იყოს. ამ პროცესს არ აცლის შემწირველი ტაბეშაძე, რის გამოც მასზე და მის გვარზე საშინელი ჭირი მოიწვეს და წყდება კიდევ მსხვერპლშენირვათა ჯაჭვი...

როგორც დავინახეთ, ნებაყოფლობითი მსხვერპლშენირვის დაწესებაც და დასრულებაც სამსხვერპლო კრიზისს უკავშირდება. თუ კი პირველ შემთხვევაში საქმე გვაქვს, როგორც დასაწყისში ვთქვით, ინდივიდის როლის გამოკვეთასა და მისი უფლებების გაზრდის პარალელურად თემთან ეთიკურ-აქსიოლოგიურ დაპირისპირებასთან, მეორე შემთხვევაში, აშკარად სახეზეა რაციონალურ-პრაგმატისტული აზროვნების განვითარების კვალდაკვალ საზოგადოებაში მიმდინარე დესაკრალიზაცია-პროფანაციის პროცესი. შემწირველი ტაბეშაძე ამ პროცესის დამაჩქარებელ-დამამთავრებელია. ხალხის მოშობა უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ირმის „დანაცობრება“, შესაბამისად, პრაგმატული საჭიროება წინ დგას, ვიდრე საკრალურის განცდა, ყოფითი მოთხოვნები აღემატება რიტუალურ-საკრალურს. ეს შეგვიძლია განვიხილოთ, როგორც არქაული აზროვნებიდან მოდერნულზე გადასვლის ერთგვარი გამოხატულება.

დამონელებანი

ბურკერტი, ვალტერი. 2000 - Вальтер Буркерт, “Номо Necans”. Сборник статей “Жертвоприношение. Ритуал в искусстве и культуре от древности до наших дней”, ЕРHMNEIA, Москва.

ელიაძე, მირჩა. 1996 - Элиаде М, мифы, сновидения, мистерии, „рефл-бук“, „Ваклер“. Москва.

კიკნაძე, ზურაბ. 2016 - ქართული მითოლოგია 2. ფარნავაზის სიზმარი. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.

კიკნაძე, ზურაბ. 2017- „ხანში ირემი მოვიდა“

https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=http://saunje.ge/index.php%3Fid%3D1440&ved=2ahUKEwiE2uSl57OCAXUe_rslHbiBDacQFnoECACQAQ&usg=AOvVaw0dPxxjxmvveZNS1R7QypN5

კოშორიძე, თამარი. 2014 - ქართულ ხალხურ დღეობათა კალენდარი შიდა ქართლში, დისერტაცია ეთნოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი, თბილისი.

ლამბერტი, არქანჯელო. 2011- სამეგრელოს აღწერა. გამომცემლობა «მთაწმინდა», თბილისი.

ჟირარი, რენე. 2010 - Насилие и священное, Новое Литературное Обозрение, Москва.

ჟირარი რ. (2010) Рене жиран, насилие и священное, Новое Литературное Обозрение, Москва.

ჟოზეფ დე მესტრი 1998 -Жозеф де местр, Санкт-Петербургский вечера, СПб, алетейа.

რუხაძე, ჯულიეტა. 1999 - ბუნების ძალთა აღორძინების ხალხური დღესასწაულები საქართველოში. ბერიკაობა-ყეენობა. გამომცემლობა «მეცნიერება». თბილისი.

სტრაბონი 1957 - სტრაბონის ცნობები საქართველოს შესახებ, საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამომცემლობა, თბილისი.

სურგულაძე, ირაკლი 2003 - მითოსი, კულტი, რიტუალი საქართველოში. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი.

ჩიტაია, გიორგი. 2001 - შრომები III. გამომცემლობა «მეცნიერება». თბილისი.

ცანავა, რუსუდან. 2005 - მითორიტუალური მოდელები, სიმბოლოები ანტიკურ მწერლობაში და ქართული ლიტერატურულ-ეთნოლოგიური პარალელები: დისერტაცია ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად.